

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯДАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
СЕНТЯБРИИН
28
Намарай дунда улаагшан
тахяа
сарын 16
СУББОТО
гарагай 7
№186(19526)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Углөөдэр—машина бүтээгшэдэй үдэр

*Мүнөөдэрэй
шухала
асуудал*

ДЭЛГҮҮРЭЭ ҮРГЭДХЭЛГЭ— МАНАЙ ГОЛ ЗОРИЛГО

1
Буряад ороной эгээл шухала халбаринуудай нэгэн машина бүтээгшэдэй комплекс болон. Тэрэнэй хуби промышленна продукциин 24 процентые, үйлэдбэрийн фондуудай 25 процентые, промышленно-үйлэдбэридэ хүдэлгэгшэдэй 39 процентые эзэлнэ. Тийхэлээрээ Буряад ороной бюджетэ машина бүтээлгын предпрятинууд горитойхон мүнгэ оруулдаг гэшэ.

Самолёт бүтээлгэ, онгосонуудые бүтээлгэ, оборонодо хэрэгтэй захиануудые хэлгэ гэхээлэн тоолобол, Буряад Республикын машина бүтээлгын комплекс ехэшые, олоншые халбаритай комплекс юм. Үшөө электротехническэ промышленность, прибор бүтээлгэ, хүдөө ажахын машинуудые бүтээлгэ горитой нуури эзэлдэг. Заһабарилгын үйлэдбэринүүд олон.

Бүхыдөө комплекснай Россин экономикадо ехэ нүлөө үзүүлдэг гэжэ тэмдэглэе. Юуб гэхэдэ, машина бүтээгшэдэй үйлэдбэрилхэн продукциин 80 гаран процентнь Буряад ороной дэбисхэрнээ гадуур эльгээгдэдэг. Тэрэ тоодо транспортна хэрэгсэлнүүдые, самолёдуудые, заһабарилгадан вагон болон локомотивуудые, прибор бүтээлгын болон электротехникын хэрэгсэлнүүдые нэрлэжэ болон.

Гэхэтэй хамта Буряад Республикын арадай ажахыда хэрэглэгдэдэг машина болон түхээрэлгэнүүдэй 75 процентнь ондоо регионуудһаа асарагдадаг юм.

Техническэ хэмжээ болон хэрэглэгын ашагай талаар харахада, Буряадай машина бүтээлгын комплекс Россин дунда зэргын хэмжээнһээ нилээд доогуур юм. Энэ хадаа мүнөөнэй эрдэмэй хүсэ хэрэглэгшэн технологи болон автоматизированна үйлэдбэри багаар хэрэглэгшэнэй хойшолон болон. Гэбэшые хэрэгжэлтэ кадрнуудайнгаа талаар хайн байһанайнгаа ашаар Россин хэмжээгээр ехэ тээгдэдэ орогдоногүй.

Бүхы Росси доторой экономика байдалай доройтоһон ушарһаа, тусхайлбал, 1990 онһоо хойшо Буряадай машина бүтээгшэдэй үйлэдбэрийнгөө хэмжээ доошолуулга, хүдэлмэришэдөө үсөөдүүлгэ саг үргэлжэ үзэгдэдэг болонхой. Гол түлэбэд хэрэглэгшэдэй болон захишадайнгаа худалдан абаха мүнгөөр дутааһанһаа уламжалан, предпрятиняа зогсооху ушарнууд олон. Тийгэжэ республикыннай машина бүтээгшэдэй 70 процент хүдэлмэрийн саг хамшагдаа гэхэдэ, худал бэшэ.

Жэлэй түрүүшын хахадта машина бүтээлгын предпрятинуудай үйлэдбэрилжэ ябуулан продукциянь 460,7 миллиард түхэригтэ хүрөө. Энэ хадаа үнгэрэгшэ жэлэй энэл үсынхитэй асуулхада, хэмжээн 78,1 процент болон.

Энээнһээ гадна заводуудай үйлэдбэрилхэн продукциянь горитой хуби эд хэрэглэгшэдээ олонгүй, складуудтань хадагалагдажа байна.

Бусад регионуудай эд хэрэглэгшэдһээ гадна республика доторойнгоо хүгжэлтын хэрэглэмжэ муутгар мэдэхэ ушар Буряадай экономика индустриализаци болон машина бүтээлгын предпрятинуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ үшү нүлөө үзүүлнэ.

Буряад Республикые социально-экономическа талаар хүгжөөхэ федеральна программа дотор машина бүтээлгын үйлэдбэрийн эмхидхэл, технологи болон хушыень гүнзэгыгөөр шэнэдхэн хубилгаха, гадаадыншые, дотоодыншые дэлгүүртэ хүдэлгэгшэ хайн шанартай эд гаргадаг болохо гэжэ хараалагданхай.

"Машина бүтээлгын комплексые хүгжөөлгэ" гэсэн программа хадаа иимэнүүд арадай ажахын шухала зорилгонуудые бэелүүлхэ юм.

Республикын хүн зоной хэрэглэмжын элжээе хангаха хайн шанартай ажаһуудалай эд бараа үйлэдбэрилхын тула конверсион гэгдэһөөр болон мүнөө ехээр хэрэглэгдэдэггүй

2

продукци бүтээжэ байһан предпрятинуудай шэглэлын хубилгадана. Энэ талаар ехэ хүдэлмэри мүнөөшые бүтээгдэжэ байнхай. Жэшээлхэдэ, "Теплоприбор" заводто дулаанай, элшэ хүсэнэй гаргашые хэмжээхэ прибор бүтээгдэнэ. Энэ прибор табиюулан гэрэйхид 6-8 дахин бага мүнгэ түлэдэг байна. Тиймэнһээ илангаяа бюджетэй мүнгэн дээрэ байһан эмхинүүдтэ түрүүлэн табиюулжа, гаргашыень алмуулаха шухала.

Судна бүтээлгын заводой захилын бага болоо. Мүнөө хүдөө ажахын машинуудай хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ арга боломжотой.

Акционернэ "Новобрян.сельмаш" бүлгэмэйхид дундуур хэмжээнэй автобусуудые бүтээхэ шэглэл баримтлана. Мүнөө жэлдэ түрүүшын хоёр автобус бүтээгдэхэ юм. Энэ мэтшэлэн тоолохо болоо һаа, предпрятни бүхэн доро дороо арга хургаа бэдэржэ, саашадаа ажамадарха аргаяа оложол байна гэшэ. Тийгэжэ гадаада тээһээ худалдан абадаг эд товарай хэмжээе багдан, республикаһаанай мүнгэн хангай гадаада тээшэ "урдалгы" хороохо болон бюджетэй мүнгэ арьбалха арга боломжо олохоор байна.

Иигэһэнэй ашаар мэргэжэлтэдээ үсөөлхэгүйһөө гадна ажалгүйшүүлдэ хүдэлмэри олгожо, хүдэлмэригүйдэлгые зогсоохо, республика доторойнгоо зоной социальна хүндэ хүшэр байдал хайжаруулаха арга олдохо гэшэ.

Саг үргэлжэ хубилжа байдаг зоной хэрэглэмжын хэмжээе хараада абахын тула тэрэниие шэнжэлэн, хэрэгтэй продукциень уридшалан бүтээхэ ба худалдаха арга бэдэрхэ шухала. Орон доторхи болон гадаадахи дэлгүүрнүүдээ үргэдхэхэһөө гадна үшөө шэнэ газарнуудые олохо хүдэлмэри эршэдхэгдэнэ.

Арадай ажахын элдэб халбаринуудта хэрэглэгдэхэ, эгээл хүлээгдэдэг продукцинуудые бүтээн гаргажа, үргэнээр худалдадаг болохо гэшэ манай урдахи гол зорилгомнай.

В. ПЕРЕЛЯЕВ,

Буряад Республикын промышленноостийн, элшэ хүсэнэй болон транспортын министр.

Хүндэтэ уншагшад!

"Буряад үнэн"

СОНИНОЙНГОО

1997 ОНОЙ

ТҮРҮҮШЫН ХАХАД

ЖЭЛЭЙ ЗАХИЛ

ХЭХЭЭ ШАМДЫТ!

Почтын албан уншагшадтай талые хаража, сентябрь соо захигшадта урид соносхоһон 46410 түхэриг гаргашын сэнгэй орондо 41280 түхэриг тогтообо. Газетын хахад сэнгэй хамта 1997 оной түрүүшын хахад жэлдэ захилай сэн сентябрьта иимэ байха:

Газетын сэн Почтын сэн
6 харын - 18900 түх. +41280 түх. - 60180 түх.
Октябрь соохи почтын гаргашын сэнгүүд мүн лэ доошолоо.

Газетын сэн Почтын сэн
1 харын - 3150 +7860 түх. - 11010 түх.

3 харын - 9450 түх. +23580 түх. - 33030 түх.
6 харын - 18900 түх. +47160 түх. - 66060 түх.

Редакцида ержэ, 30 мянган түхэригөөр хахад жэлэй захил хэхэ аргатайт гэжэ дахин хануулаа. Дайнай инвалидуудһаа 15 мянган түхэригөөр захил абтаха.

Хүндэтэ уншагшад! "Буряад үнэн" хүнгэлэлтэй сэнгээр захихаяа шамдгял гал!

Редколлегия.

Ургаса хуряалга-96

ТАРЯШАДАЙМНАЙ ШЭНЭ ИЛАЛТА

Эдээхэн үнгэрхэн хорин хоног соо манай ажахын таряалан болон тоог дээрэ эришэтэ халуун хүдэлмэри үдэр хүнигүй бусалжа байгаа гээ һаа, ехэшые үлүү гаргахагүйл ёһотойбди.

Үнэхөөрөө энэ үе соо комбайнернууд, трактористнууд, автомашинуудай жолоошод, хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэднай булта унтаха нойроо, эсэхэ сусахаяа мартажа, хара хүлһээ гамнангүй хүдэлжэ, яһала урмашама, үндэршые үрэ дүн туйлаба.

Байгша оной сентябрийн 24-нэй үдэр һүүлдшын гектарай таряан хуряагдажа, энэ харюусалгатай хүдэлмэри механизаторнуудаймнай, бүхы зониймнай толотомо илаалтаар түгэсхэгдэбэ.

Иигэжэ хэлэхэдэ энээнэни би гоёоногүйб. Ушарынш юуб гэхэдэ, манай колхоздо һая наашада үзэгдөөгүй ехэ, 55 мянга үлүүтэй центнер ороһон сохигдоо. Ондоогоор хэлэбэл, үнгэрхэн хабар-зунай үедэ сагай уларилтай тиймэ онсо хайн байгаагүйшые һаань, бүхыдөө таригданан 2675 гектар таряанай гектар бүхэн дунда зэргээр 20 центнер ургаса үгөө. Тэрэ мүртөө бүхы таряан оройдоол 20 үдэр соо хуряагдажа абгаа.

Энэмнай бүхы механизаторнуудай, таряашадай нилээд габшагай шангаар, эмхигэй һайнаар хүдэлһэниие гэршэлнэ. Тэрээн сооһоо оройдоол хэдэхэн хүнэй ажалай үрэ дүнгүүдые дурдахада олон юумэн ойлгосотой боложо үгэхэ. Жэшэнь, ажахын хоёрдохи бригадын комбайнер Цырендоржо Вампилов 7005 центнер таряа бункерһаа гаргаа. Мүн энэл бригадын комбайнер Нимажал Цыденов, гурбадахи бригадын—Санжа-Цырен Банзаракцаев, Олег Туруев, нэгдэхэ бригадын—Александр Цыбиков, Андрей Раднаев гэгшэд тус тустаа 6000-6500 центнер ороһоо сохиһон байна. Автомашинын жолоошон Александр Дашиев 1000 тоно таряа зөөгөө.

Иимэ жэшээнүүд олон даа. Эдэнэр булта үндэр бүтээсэ туйлаһанайнгаа зэргээр хайн түдөөһэ абаха, бодотоор урмашуулагдахашые байһаниинь элитэ. Таряан гэгшэ, тэрэ мүртөө элбэг ехэ таряан ажахын ёһотойл баялг, зониймнай ядамагүй барг ажаһууха үндэхэ нуури ха юм.

Н. ДОРЖИЕВ,

Зэдын аймагай Лениев нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ.

Октябриин 1-Наһажаал хүнүүдэй уласхоорондын үдэр

ТУҢАЛАЯ, ДЭМЖЭЭ

Республикын Социальна хамгаалгын министрствын Наһажаал хүнүүдэй үдэртэ зохёон...

зарим эрхэтэдтэ гэртэнь хүрэжэ, бэе махабадыень шалгажа үзэхэ.

Энэ үдэрдасандугануудта, хүмэнүүдтэнаһажаал хүнүүдэй эгүүр энхын, амгалан байдалай түлөө...

Городой дээдэ ба дунда хургуулинуудай студентнэр, хурагшад ганса бэе наһатай хүнүүдэй гэр тойронгой ажалда тухалха юм.

Жэлэй дүүрэтэр 200 наһажаал хүнүүд

республикын курортнуудта түлөөһэгүүгөөр амарха гэжэ шийдхэгдээ.

Гэхэ зуура нигүүлэсхы туһаламжын кафеде (Банзаровай нэрэмжэтэ талмай) илангаяа ядаруу...

Энэ үдэрнай гүрэнэй, ниитын эмхинүүдэй туһаламжаар хизаарлагдахагүй бэээ гээд найдая.

Манай корр.

ШАНГАХАН ШАЛГАЛТА ДАБАҢАН ХҮН

Москвагай Бауманай нэрэмжэтэ дээдэ техническэ училищиде туралсажа байха үедөө, оройдоол 21 наһатайдаа усалда ороходоо...

Саашадаа хайшан гэжэ ажаһууха, юу хэхэ хүн гэһэнэбиб гэһэн бодол...

Эгээл энэ үедэ суг хурагшадайнь нэгэн Борис Полевоин "Еһотой туужай туужа" асаржа үгэһэн байгаа.

1956 ондоо хэмээ хүд хүүлээд, оролдолго, тэсэбэринин хүсөөр палата...

Тэндэ хоёр жэлэй туршада хүдэлжэ, шилээд дүршэлтэй болоод, Вулканархозой мэдээдэ орожо, Улаан-Удын машина бүтээлгын гэхэ...

Улаан-Удын авиазаводой түүхэдэ Александр Николаевич Буниов тургуушан урлан тарижуулагша болоһон намтартай. Элдэб орёо блок...

СССР-эй Эрдэмэй академин Сибириин таһагай Буряадай филиадада...

1974 ондо "Буряадай АССР-эй габыята урлан тарижуулагша" гэһэн үндэр нэрэ зэргэ А.Н. Буниовта олгогдоо бэлэй.

"Шанарай талаар Украинин нэгэдэлэй "Регнион" гэхэн оршон байдал болон экономика гуримууды тухэлжүүдхэ ба шэнжэлхэ...

Иймэл даа II группын инвалидай туйлаатанууд. Нэгэ ушар тухай дурдаг. Эрдэмтэдэй симпозиумда Москва ошоод...

Тэрэн дээрэшин гаража шадахагүй хүн лэ би, - гэжэ хүдоо...

Эрдэмтэй гэжэ сэдхэхэ ёһотойбди, - гэжэ Александр Николаевич...

Ханы нүхэринь, биологин институтай ахаалгша хүдэмэриэлэгшэ...

Буды наһанайнь ажал болоһон физико-математикын эрдэмэй...

Эдэһэй түлөө оролдогдонол даа, - гэжэ энхэргэн нуодоор...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

Эвэшье үндэр наһан бэллэ даа, үшөөл хүдэлхэ хэрэгтэй, - гэжэ...

хэжэшье дэмы нааб даа. Эхэнэр хүмнай хадамда гарахадаа, үбгэнэйнгөө фамили абадаг хэн гүб даа.

шлээжэ, буряад зоной хаяа нахихаяа бусаа. Олоһон мэргэжэлшье байхагүй, наһаншье ошоо, шадалшье булараа.

ӨӨРЫНЬ ОНСО "ЖАРГАЛ"

Нюдэн, эльгэ зүрхэн, хото хоолой гэхэнэлэн хүнэй бүхы бсэдэ сэхэл хайн нүлөө үзүүдэг.

Хооһон, нойтоншье үдэрнүүд үзэгдөө...

малын гэхэдэ, Мухтар гэжэ үрөөһэн шэхээ таһа зуулаһан нохой, Маруся гэжэ минсгэй болоно.

Эндэ ерэгшэдэй "аршаанай зээлдэ" мүргэхээ эхилдэнь оноходонь, энэл хүн заатагүй байласажа, ама хүрэлсэдэг.

Буряад эхэнэрэй үргэмжэ доро бургаһандал түргөөр үхибүүн ургаал хэн бээ.

Нэгэдэлэйхицдэйнгээ асаржа үгэһэн "мэшээг гурил, харгаабахатай байдаг ааб даа.

Танай фамилитнай хэн бэ? гэжэ асуубаб.

Ульбэр бэстэй болоһон эсэгэ Цынгэдэ зандарха, зонхилхо шадал хаанаһаа байхаб?

Автомашиннын аккумуляторта холбоһон гурбадахы классайн радиопримник үдэршье, һүнишье хоолойноого хахарса һүхиржэ, энэ багта ажамидаралай бусалжа байһан шэнги мэдэрэл, холоһоо һанууддаг.

Цыденов Александр Ильич. Яахадаа танай фамилитнай буряад юм?

Энээн тухай хөөрэхэ болоо һаа, горигтойхон роман бэлнэхээр болохо.

Энэ үһниие наһатайшуулай байдаг интернадаг оруулаа һаа, амарха хэн ха даа, - гэжэ миһини һанамжалхада:

Түрэнэн эсэгээрээ хэн болонобта?

Сердюк Илья гэжэ лэ обогын мэдэхэгүйб. Эжыгээ Виноградона Анастасия гэхэнээ бэлэ баһал мэдэхэгүйб.

Тэндэһэһини энэһи оорөө тэрбедэшэхэ, - гэжэ шотагай үбгэн Бальжанимын Александр хэлээ хэн.

Хаана түрэнмта? Черниговскэ областин Чернигов хотын Фрунзын нэрэмжэтэ үйлсэдэ гэрүэйгээ мэдэхэб. Дугаарын һанаха юумэ байхагүй.

Тиихэдэ Цынгын Сашка (шотагаархидын мүнөөшье иигэжэ пэрлэдэг) хэды дахин түрмэдэ орооб, хэды жэлынь колонида үнгэргөөб?

Тээдшье хургуули номтой болгохоннай гээшэ гээд гүрэнэй, хүтэлбэрлэгшэ партиин оролдогдоор түнгүүсүүдые эхэ байгааһиһаань, угайнь заншалһаа таһалжархидга тэрэ сагнай үнгэрэнгэжэ байһаг хэн гүб даа.

Эсэгын ганса хүбүүн байгаагта?

1987 ондо һүүлшынхнээ түрмэһөө сүлөөлэгдэхэдөө, үргэнэн эсэгынгээ шотаг

Т. НИМБУЕВ, Россин журналистнуудай холбооной гэшүүн. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Цыденов нохойтобо. Авторай фото.

Т. ЛАМБАЕВ.

Т О Л О Н

БУРЯАД ОРОНОЙМНАЙ хэды олон эрхим хүбүүд, басагад, урагшаа ханаатай, найхан сэдхэлтэй, олоной түдөө оролдоһон, хамтын ажалда хам оролсоһон хүнүүд, хэды олон дээдэ зиндаатай, долёобортоо домтой, эрхыдээ эмтэй, бурхан шажанай ехэ эрдэм номтой ламанар хамалган, хардалгын үедэ худал хуурмагаар зэмэлүүлжэ, олон жэлээр сүүдүүлэгдээ, холын газарта хосороо, алуулаа гээшэб! Һүүлэй үедэ зариманайнь хэрэгүүд сагааруулагдажа, үлэһэн гэр бүлэдэнь, үри хүүгэдэнь, аша зээнэртэнь дуулгагдажа, газетэнүүдтэ бэшэгдэжэ, гүрэн түрымнай зүгһөө туһаламжа хүргэгдэжэ эхилһенинь ехэ найшаалтай байна.

"Үнэн юумэ үгөөрөө, үнэгэн малгай үгөөрөө" гэжэ тон зүбөөр буряад зон хэлсэдэг ха юм даа. Гэм зэмэгүйгөөр хардалган, хамалгын хайра гамгүй ташуурта дайруулан, 5 жэлээр түрмэдэ хаалганан Хэжэнгын дасанай олондо туһатай мэдээжэ лама байһан Аюржана Аюшеевэй (зондоо Табхай лама гэжэ нэршэһэн) нэрэ сагааруулагдаа гэхэн байртай мэдээсэл газетэнүүдтэ хэблэгдэжэ, үндэр наһатай болоһон ажалай ветеран Сүнгээ Аюшеевна, хэблэлэй ажалда бүхы наһаяа зориулан Цырма Аюшеевна басагадынь ехэтэ баясуулаа хэн. Тэдэнэй бэшэһэн мэдүүлгээр Буряад Республикын прокуратурын таһагай начальник И. А. Гришин иигэжэ бэшэһэн байна: "Танай мэдүүлгээр РБ-гэй прокуратура шалгалта хээ.

Аюшеев Аюржана, тэрэмнай Тапхай, 1878 ондо Хэжэнгын аймагай Хүнды нютагта түрэн, Хэжэнгын дасанай лама байһан. Улаан-Үдын мяханай комбинадта ажаллаа. 1935 онһоо 1937 он хүрэтэр Хэжэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлһэн, шажанда этигэмжэтэй байһанһаа колхозһоо гаргагдаа гэжэ шалгалтын дүнгөөр элирүүлэгдээ. Намганинь Очирова Мыдыгма Очирова 1934 ондо наһа бараа, үхибүүдтэй байгаа - Аюржанаев Жамса - 1912 оной, Сүнгээ - 1917 оной, Дулма - 1922 оной, Сырма - 1928 оной, Пүрбэ - 1932 оной.

1937 онһоо Аюшеев хэдэн ламанартай Шэтын областиин Хёлгын аймагта, тайгада, удаань Хатаурта хадын үндэртэ шажанай түдөө хариусаханаа айжа хоргодоо. 1941 оной хабар тайганаа гаража, Хэжэнгын олон эмхинүүдтэ ажаллаа.

1942 оной декабриин 10-да НКВД-гэй органууд Аюшеевыг тушаажа, Советтэ эсэргүү идхалга хээ гэжэ

амин голоо гэжээжэ, һүүлдэнь оройдоол 8 класс дүүргэхэ баатай болоо хэн. "Ленин - зам" колхоздоо ажаллаа, удаань Улаан-Үдэ ошожо, типографида, "Буряад үнэн", бусад газетэнүүдэй редакцияда ажаллаа", гэжэ Ц. А. Аюржанаеватай суг хураһан, наһаараа ханилһан миннэй эхэмни Гыма Бадмаевна хөөрэдэг юм.

"Эрбехэ наран, ээлжээтэ түрэ" гэжэ

абанагүй.

Хайра гамгүй хардалгын ташуурта дайруулаһан Аюржана Аюшеевэй (Табхай ламын) амиды мэндэ үлэһэн хоёр басагадынь хардалга хамалганһаа хохидоһондоо бээе тооложо, гүрэнһөө мүнгэнэй тэдхэмжэдэгү, али гэр байраар хангалгада хүртэхэ зэргэтэй. Эндэгүрэн түрынхи, нютагаархидынь туһалха, дэмжэхэ ёһотой.

Эхэ, эсэгын амиды мэндэ байгааһаа, үхибүүдэйн хуви заяан ямараар тодорхо хэм?

Табхай лама ехэ зиндаатай лама байгаа гэжэ Агын "Толон", "Хэжэнгын гол" газетэнүүд бэшэһэн байдаг.

Нангин дурасхаал

ХАРДАЛГЫН ТАШУУР ХАЙРА ГАМГҮЙ...

гэмнүүлэгдэһэн байна. Өөрыгөө зэмэтэйб гэжэ тэрэ мэдэрээгүй.

Барика тушааха үсын нэгжэлгэдэ Аюшеевгэ нангай болгон хураха зөөри, үнэтэй юумэн үгы байгаа.

1943 оной мартын 24-дэ Буряад-Монголой АССР-эй НКВД-гэй сэрэгшэдэй дайшалхы трибуналай тогтоолоор Аюшеев РСФСР-эй УК-гай 58-10, 58-11 статьянуудаар гэмнэгдэжэ, эд зөөриень хуряангүйгөөр, 5 жэлээр эрхынь хаһаа.

1991 оной мартын 18-да Буряад Республикын Верховно сүүд А. Аюшеевэй нэрые сагааруулаа.

Сагааруула тухай хуулийн 2-1 статьягай үндэһөөр өөһэдыгөө политическэ хардалга, хамалганаа хохидоһон байнабди гэжэ бээе мэдэрхэ аргатайт. Энээнһээ уламжалан Буряад Республикын прокуророй нэрэ дээрэ хохидогшоор мэдэрхэ тухай гуйлтатай мэдүүлгээ эльгээгты, түрэн тухай үнэмшэлгэнүүдэйнгээ буулгабари эльгээгты. Танда Аюржана Аюшеевэй сагааруулагдаһан тухай справка эльгээбэб (хабсаргаданхай)."

Иимэ удхатай бэшэг нүхэр Гришинһээ абанан эгэһэ дүү хоёр яаража, мэдүүлгэ дахин дээшэнь эльгээхэ баатай болоо хэн. Хардалгын хара тамада зобоһон Аюржана-Табхай ламын үри хүүгэдэй хуви заяан тухай хөөрөжэ үгэхэмнай.

Эгээл ехэ аха боложо Жамса Аюшеевич дайнай эхиндэ, 1941 ондо фронтдо эльгээгдэжэ, дайнай үедэ хураггүйгөөр үгы болоо хэн. Тэрэ гэр бүлэгүй байгаа. Харин басагад соогоо эгээл эгэһэ Сүнгээ Аюшеевна

Хэжэнгэдэ суутай бэрхэ ажаллан байгаа. "Буряад Республикын габьяата механизатор" гэхэн нэрэ зэргэдэ, "Хүндэлэлэй Тэмдэг" ордендо, олон тоото медаль, грамотануудта хүртэһэн тусхайта пенсионер, 80 хүрэхэ байһан, нодонэйнь хараа мууданхай, 1-дэхэ бүлэгэй инвалид, хүүгэдгүй хэн тула Цырма дүүтээ Улаан-Үдэдэ ажаһууна.

Ажалай ветеран байһан Дулма Аюшеевна эгэһэнь Хэжэнгынгээ совхоздо олон жэлдэ хүдэлөө, 1994 ондо наһа дүүрээ. Хоёр хүүгэдэнь үлэнхэй, аша зээнэрын олон. Цырма Аюшеевнагай дүү Пүрбэ Аюшеевич Аюржанаев баһаа ехэ бэлиг талаантай байжа, олон жэлдэ оперо болон баледэй театрта амжалта түгсөөр ажаллаад, "Буряад Республикын габьяата артист" гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртөө, БСХИ-гэй "Алтан булаг" гэхэн ансамблиин хүгжэлтэдэ ехээн хубитаяа оруулаа. 1981 ондо наһа бараа, гурбан хүүгэдэнь мүнөө ехэнүүд болонхой.

Харин басагад соогоо эгээл баган байһан Цырма Аюшеевна Аюржанаевагай хуви заяан хэды шэрүүн, хатуу байбашье, мүнөөшье тэрэ өөрөө зүрхэ сэдхэлээрээ тэниоун, найхан, зангаараа дорюун, хүхиутэй шогтой хүн, энэрхы сэдхэлтэй эхэ юм. Үнэхөөрөө бага наһандаа үншэржэ, эсэгынгээ хамалганда ороходо, хубүүдэ фронтдо, дайнда мордохуулан үндэр наһатай Сандылыквондэ, удаань Шойдоронтоңдо үри болгон үгтэжэ, гэртэхиндээ ехэ туһатай басаган байгаа. "Хара үлөөгүүр бодожэ, гэртэхи, газахиень хэжэ,

байдаг ха юм: алтан дэлхэйн жама ёһоор хүнэй зэргэ хүн боложо, Дамби Дугаров нүхэртээ үри хүүгэдые үдхэжэ, ан-бун ажаһуужа байгаа. 1960 ондо Дамби нүхэрын саһаа урид нүгшөө. Хэды хүндэ байрашье, Цырма Аюшеевна мүхөөгөө үгтэнгүй, 4 хүүгэдэ гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргөө.

Ажалай ветеран болоһон Цырма Аюшеевна ажалдаа эрхимээр хүдэлһэнһингөө түлөө олон грамотада, медальда хүртэнхэй. Ехэ хубүүн Сашань Нарин сэмбын мануфактурада хүдэлнэ, хараа мууһаа 3-дахи бүлэгэй инвалид болонхой, Гена хубүүниинь машзаводой тосхондо ажалтай, Тания басаганиинь гэр бүлэтээ аяар холын Ташкентдо, Ира басаганиинь гэр бүлэтээ Усть-Ордада ажаһуудаг юм.

Олоной түлөө зүрхэ сэдхэлээрээ оролдожо байдаг эхын алтан гарта хүрэхэ хүн үгы шахуу гэхээр. Наяад наһатай, хараа муутай, гансаараа өөрыгөө ханга аргагүй болоһон, дайнай хүндэ хүшэр жэлнүүдтэ, һүүлдэньшье алтан шэниисэ ургуулан, хүүдэр шамбай бэстэй, ажалдаа суутай механизатор байһан Сүнгээ эгэһэнь хүгшэрхэ наһандаа байха өөрын байрашьегүй, тулгача үри хүүгэдэшьегүй хадаа пенсиеэ абаад, Цырма дүүгэйнгээ халуун анхарал, харууһан доро байна. Эгэһэньшье гадна гэр бүлэгүй хоёр хубүүдынь баһал эльгэ нимгэтэй эхэтээ суг байдаг. Мүнөө завод, фабрикануудай ажалшадта салин хүлһенииньшье түлэгдэхээс болонхой гэжэ мэдээжэ абдаа. Хубүүдынь баһа салинга болзор соогоо

"Ганжарвын гэгээн тушаа Батожаб Цыбиковэй бэшэһэн тэмдэглэл Агын "Толон" газетые уншадаг Хэжэнгын буряадууд ехэ понирожо уншаһан байна: гэгээнни Түбэд орон, һасын дуган Гүшэг хамбатай үдэшэлсэһэн хорёод зоной дуңда манай Хэжэнгын хори гаран наһатай Аюшын Табхай ябалсаһан байна ха юм... Хожомын олон жэлэй үнгэрһэн хойно 1919 ондо Хэжэнгын дасанай дэргэдэ субарга арамнайһаа Ганжарвын гэгээн ерэхэдээ, Аюшынгаа Табхай танижа, уншалга уншахадаа, хажуудаа хуулаһан, хөөрэлдэһэн, гэртэнь ошожо айлшалһан, хүндэлүүлһэн байна". ("Хэжэнгын гол" газетэдэ Д. Очировай "Ганжарвын гэгээн тухай" гэхэн статьяһаа абтаба).

Тиигэбэшье хэды сагай үнгэрөөшье һаа, эсэгын нэрэ сагааруулагдаба ха юм. "Үнэн юумэ үнэтэй, буруу юумэ буритай" гэжэ зүб хэлсэдэг ха юмбиди даа.

Цырма Аюшеевнагай гэр бүлэдэ гүрэн түрын зүгһөө бодотоор туһа хүргэгдэхэ гэжэ этигэн, бүлэдэнь, үхибүүдэнь, аша зээнэртэнь үбгэ эсэгынгээ нэрэ нэрлүүлжэ, буянтай, бурхантай ябахыень, энэрхы найхан сэдхэлтэй, элүүр энхэ байхыень хүсэнэбди. Хардалгын, хөморонной, дайнай хатуу шэрүүн, хайра гамгүй ташуур үри хүүгэдэтэмнай бү дайралдаһай, бэшэхэ зээдэшье бу дабтагдаһай гэжэ бидэ булга зальбарнабди сэдхэнэбди. Ум маа ни бэд мэ хум!

Б. ОРБОДОЕВА

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1906 он. Хэжэнгын дасанай лама Аюржана Аюшеев (Табхай лама) дундань һууна.

Гүнга Чимитов

ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ДЭБТЭРЬЭЭ

ГЭНТЭ ЗОСООМ НЭРГЭНЭ ЛЭ

Энэ нотагта нэгэ дүүхэй
Эдир намайгаа дурлана гээд,
Галтайхан дураяа нюужа
нөөнхэй
Гансаараа гуниглан уйдана
гээд,
Гэнтэ байтараа
сэдьхэнэлби,
Гэрэлтэн зосоомни
хэргэнэ лэ.
Энэ хотодо инаг гоохон
Эдир намайгаа хүлээнэ гээд,
Сэнгүүхэн наһаяа нанан-
нанан,

Сэнтэһэн сонхоёо үлээнэ гээд,
Гэнтэ байтараа
сэдьхэнэлби,
Гэрэлтэн зосоомни
хэргэнэ лэ.
Энэ байрадаа амраг гансам
Эдир намайгаа дуудана гээд,
Үнэнхэн хубияа холбохол аад,
Үнинэй уулзаагүй—муудана
гээд,
Гэнтэ байтараа
сэдьхэнэлби,
Гэрэлтэн зосоомни
хэргэнэ лэ.

ХАНИ НҮХЭД, ЗАЛУУБДИ

Хабарай хүнин дулаанда
Хатар наадаяа дэлгэе.
Хани нүхэд, залуубди,
Хамта жарган сэнгэе.
Дабталга:
Эдир наһандаа,
Энэ хаһандаа
Эхэ нотагтаа
Эрхимүүг гэгдэе.

Намарай баян дэлгэртэ
Наян наваагаа татая.
Наһаар сасуу үетэн,
Найдал золоо олоё.
Дабталга:
Үбэлэй хүнин утада
Үльгэр таабари хэлсэе.
Үешн нүхэд, бултадаа
Үндэр бодол сэдьхэе.
Дабталга.

ХУҢАН МОДОН ХАЙРАТАЙ

Хухаршаһан мүшэртэй
Хуһан модон хайратай.
Хухарһаншье байгаа наа,
Хаһань болоод хэргэхэ.
Хуһан модон яахашгүй—
Хаһань болоод хэргэхэ.
Хоёр галаа алдаһан
Хорлоо гоохон хайратай.
Хоёр галаа алдааш наань,
Гурбадахинь олдохо.
Хорлоо гоохон
яахашгүй—
Холшөр нэгэн олдохо.

Сабшуулаһан мүшэртэй
Сагаан хуһан хайратай.
Сабшуулаһаншье байгаа наань,
Сагынь болоод хэргэхэ.
Сагаан хуһан яахашгүй—
Сагынь болоод хэргэхэ.
Гурбан галаа алдаһан
Гүнсэмаахан хайратай.
Гурбан галаа алдааш наань,
Дүрбэдэхинь олдохо.
Гүнсэмаахан яахашгүй—
Гэмгүй нэгэн олдохо.

ГАНСААРАЙНЬ БУ ТАБЯАРАЙ!

(Шог дуун)

Жороо, жороо моринойнгоо
Жолоосыи нула бү табяарай.
Залуубар зулгы амарагаа
Зоргоорын гансаарайн
бү табяарай.
Хайсан, хайсан
жороогойнгоо
Хазарын нула бү табяарай.

Ханилһан зулгы амарагаа
Хайшаньшье гансаарайн
бү табяарай.
Нарин, нарин улаанайнгаа
Ногтынень нула бү табяарай.
Наһанай зулгы амарагаа
Нааданда гансаарайн
бү табяарай.

МҮНГЭН НАРА

Мүнгэн нара гарабал,
Үнгэн туяа шэдэлбэл.
Үри дүүхэй эмнибэл,
Үрэ зүрхым эзэлбэл.
Нара марьян гарабал,
Наруул туяа шэдэлбэл.
Наһан дүүхэй эмнибэл,
Нанан зүрхым эзэлбэл.

Сэгээн нара гарабал,
Гэгээн туяа шэдэлбэл.
Сэбэр дүүхэй эмнибэл,
Сэдьхэл зүрхым эзэлбэл.
Эбэр нара гарабал,
Элбэг туяа шэдэлбэл.
Эдир дүүхэй эмнибэл,
Эльгэ зүрхым эзэлбэл.

БИШЫХАН ЧИМИТА

Ага тосхой Цыбиковэй нэрэмжэтэ
Аүйлсын нэгэ гэртэ Зоригтотон гэжэ
айлхихи хуудаг. Ехэ Түмэртэн хүбүүнэйхинь энэ
гэжэй зунай эхиндэ түрэлхидһөө мүнгэ
сугуулжа, шэнэ "Жигули" абаа нэн. Август
сарын нэгэ үдэр Могойтоһоо (тэндэ хуудаг)
Түмэртэн эртэлжэ абындаа ерээд, машинаа
хашаагай газар табяад, гэртэ оробо. Тэрэнэ
эзэни суургалгаа хааб даа.
Арбаадтай, арба гаратай гурбан хүбүүхэдүүд
эзээрэй хашаа соогуур баруун зүүн тэшиээ
үндэлжэ халабагүй. Хашаагайнь үүдээр
гармаараа тэдэ багашуул машиннын сахаргай
хичи гаргадаг шүрэбыень мушхаад, хабхаг-
халлагыень абаад, саашаа ошожо ябаһан
байгаа. Хүнүүдэй ябаһан газарта ходо биш болоод
эз гүйжэ ябадаг үшөө хэлэндэ ороодүй
эзэрэй хайтанайн бишыхан Чимита басаган
Уржсина абгайнгаа (Түмэртэй нүхэр) гаража
эрхэдэнь, машина худар заажэ байгаад
шудганажа халабагүй.
—Харан гэхээм, машиннын нэгэ сахариг

хиигээ табижэ байба,— гэжэ Уржсин хөөрөөһэн.
Тэдэ хүбүүд холошые ошоогүй, тээ тэндэ ябаал
даа. Абгагүйхэн ошоод лэ барихын орондо
мэгдэндээ ханхарбаб. Тиигэхэдэмиш, тэдэнэр
орогүй тэрмедээд, хүсэжэ ядахадаа, тэндэ
ябаһан ондоо хүбүүдтэй хамтаржа
барибалди,— гэжэ Уржсин хөөрөөгөө дүүргээнэ.
Иигэжэ бишыхан Чимита нагасатанайнгаа
машинны багаханые наа, лай-гайнаа абарба
бишуу. Чимита басагахан гэртэхинээрээ, нагаса
эжытэээ байдаг, 2,5 наһантай боложо ябаһан,
хүсэд хэлэндэ ороодүй, зүгөөр "тю-тю" гэжэ
хайнаар хэлэдэг. Энэ ехэ бүлэдэ хүгийн, нагаса
эжыгээ миннэ "Эжы" гэдэг заншалтай. "Эжы"
хаанаб гэжэ хүнэй нураа наа,— хэнхэшые
түрүүн Чимита: — "Тю-тю" гэжэ харюусадаг.
Ургажэ ябаһан энэ хүбүүн эрхээс хайнаар, бага
зэргэ үлүүхэнээршые эдлэжэ яһали нуража
ябаһан, хүндэ юмэй ойлгуулхаддаа (өөры хээрээ)
бэрхэ гэшиень, үмсэрхүү: эсэгэ минни, нагасатан
минни, үнээн минни, ямаан минни, минни...
Д. ЖУГДУРОВА.

Шэнэ нол

Воспоминания о Даширабдане БАТОЖАБАЕ

Д. О. БАТОЖАБАЙ ТУХАЙ

Оюун бэлигтэ драматург, романист,
туужануудай, шүлэгүүдэй, дуунай
автор Дашарабдан Одобович
Батожабай тухай дурдалгын ном хэблэлхээ
һаяхан гараба. Хорин найман хүнэй дурдалга,
һанамжа, шүлэгүүд энэ ном соо багтаа.
Һонин зүйлын гэхэдэ, ород болон буряад
хэлэнүүд дээрэ дурдалганууд бэшээтэй.
"Дашарабдан Батожабай" гэхэн Ф. С. Сахировай
дурдалгаар энэ ном нээгдэнэ. Х. Н. Намсараевай
нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрта
ахамад режиссёроор ажалладаг байһан хадаа
уран зохёолшые һайн мэдэдэг болоһон, тиимһээ
Федор Семенович сэдьхэлэйнгээ тон дулаахан
үгэнүүдые Д. Батожабайн дурасхаалда

зорюулаа.
Москвада Литературна институтда хамта гү,
алинэгэ үедэ һураһан Николай Дамдинов, Семен
Руфов (Саха-Яһад), Солбон Ангабаев, Борис
Укачин (Алтай) болон бусад уран зохёолшын
студент ябаһан хаһа тухай һонин
дурдалгануудые бэшэһэн байна. Түрэлхидэнь,
нотагаархидайн дурдалганууд уншагшадай
һонирхол татаха гэжэ һанагдана. Илангаяа хани
нүхэрэнь—һамасуу Батуевнагай дурдалга
һонин. "Иймэл хүн ябаһан юм даа" гэхэн
дурдалгаһаань бишыхан хэлэг буулгая:
"Зарим һоншоуша улаг намһаа шигэжэ асуугша
һэн: "Энэ Батожабайнай хэды үгөөд зохёолоо
бэшэдэг, хэды багтаа архияа уудаг юм?"
Дашарабдан нэтэрүү, ажалша, аргагүй һонор
ухаатай хүн байгаа. Зохёолоо бэшэжэ
эхилхэдэ, шанга гуримда ородог һэн. һанаад
үзээл даа. Ходо архи тамхи уужа ябадаг хүн
һаа, яагаад аяар дүрбэн томо роман, хори-
гушан зүжэг, олон тоомто туужануудые бэшэбэ
гээшэб?!"
Үгэшыи 10—11 сагаар хүнжэлдөө ородог
һэн. Үглөөнэй 6 сагта үни хада бодошонхой,
сайгаа шанжа уунхай, зохёолоо бэшэжэ,
түлэг дундаа машина гээрээ нижагархай
сохиго байхал даа. Үглөөнэй 8 саг багаар
маанагтаа эдгэ хоол бэлдэнхэй: "Үтэр бодогты,
үтэр бодогты!" гэжэ гэр соогуураа гүйжэ

ябахал даа. Үгэр бүхэндэ 11—12 хуудаһа
бэшэжэрхидэг байгаа. Үгыи хоолой һүүдээр 1—
1,5 час соо амардаг зантай һэн. Үгышые наа,
городоор ябажа, редакцишуудта, Уран зохёолой
холбоондо орохо, радиогой хүбүүдээр шатар
наагаха".
Олон поздүүд Д. Батожабайн дурасхаалда
шүлэгүүдэ зориулаһан байна даа. Тоолобол,
Н. Дамдинов, М. Самбуев, Г. Раднаева, Д.
Доржиева болон бусад.
Уран зохёолшо Д. О. Батожабай тухай олон
юумэ мэдэхэ гэбэл, энэ номые оложо уншаха
шүхала байна.

Ц. ДОНДОГОЙ.

Аман үгын абдарһаа

ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

Зоригондоо хүрэ,
Хүрэлэндөө ерэ.
Айбал—нюдэн бүрэлхэ.
Аюулта дайнда
Амаа бү ангай.
Шулуун шэнги хатуу.
Агууһаа айха.
Эмһээ эшэхэ.
Айбал аргаа таһарха.
Айжа ябахадга, аминда
туһатай,
Ажаглажа ябахадга, ажалда
туһатай.
Аймхай хүн арба үхэдэг.
Айһан—аминда ээлтэй,
Амаһанан хүлэг ээлтэй.

Айһан хүн амаа ангайха,
Эшэһэн хүн шарайгаа
улайха.
Айһан хүнэй аман уриг.
Айһаар алуулба.
Алахамни гэхэдэ, айхагүй,
Абархамни гэхэдэ,
тоохогүй.
Аман гээрээ аюултай
баатар,
Арюун хээрэ аагай—баагай.
Аюулта дайнда
Амаа бү ангай,
Аянда ябахадга,
Алишые юумэ дайралдаха.
Баялигай ехэ—газарта,

Баатарай ехэ—зоригто.
Бүдүүн үбһэнһөө бүдэржэ
унаба.
Бэлые харааб гээд, бээ
зобоодог.
Амидые харааб гээд,
амитанише зобоодог.
Бэлэн юумэндэ бэгдэгэнхэ,
Бэрхэ юумэндэ сухариха.
Галта сусалаа
Газаашань бү бари.
Гасаланда гараа бү шэхэ,
Хүндэлэндэ хүлөө бү шэхэ.
Горхо үзэнгүй,
Гуталаа бү тайла.

ГУРБАЛЖАН МҮРНҮҮД

ГУРБАН АМТАТАЙ:
Эртэ бодохоодо, нойр амтатай,
Эжын гарһаа эдсэн амтатай,
Эжэлсэн һуухадга, нотаг
амтатай.
ГУРБАН ЗӨӨЛЭН:
Хүлоор гэшхэхэдэ,
хэнэ ногоон зөөлэн,
Хөөрэлдэн һуухадга,
хүүхэнэй зүрхэн зөөлэн,
Хүнэй бээгэ
гарай альган зөөлэн.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН ЕХЭ:
Тугас шубуунай һүүл ехэ,
Тэнгэ хүнэй һанаан ехэ,
Туранхай малай яһан ехэ.
ГУРБАН САГААН:
Үндэр тэнгэриш саһан сагаан,
Үхэр малай һүн сагаан,
Үнэн нүхэрэйм сэдьхэл сагаан.
ГУРБАН ХОРОН:
Улиһа эхэнэрэй хараал хорон,
Улаһан түлээнэй унин хорон,
Уймар архынша—гэр бүлэдөө
хорон.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН ҺАЙХАН:
Бага ябахадга, эжы, аба һайхан,
Эдир залуу ябахадга, инаг нүхэр
һайхан,
Үтэлхэ ноһанда аша, гушанар
һайхан.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН ГАШУУН:
Нюдэнһөө гараһан уһан гашуун,

Нэрэ муута ябадал гашуун,
Нэгэнһээ гараһанаа алдахань
гашуун.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН УТА:
Алаг шаазгайи һүүл ута,
Булагтай газарай модон ута,
Худалша хүнэй хэлэн ута.
ГУРБАН ХАРА:
Үндэр хадын орой хара,
Үгытэй зоной хото хара,
Үнэн хүнэй эльгэн хара.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН БҮХЭ:
Олоор гүрэн гүрэмэл бүхэ,
Уһатай газарай хурьһэн бүхэ,
Олоор хэлсэһэн хуули бүхэ.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН ШЭРҮҮН:
Үндэр уулын эрмэг шэрүүн,
Гуһан үхэрэй хэлэн шэрүүн,
Зүрхэйгүи хүндэ хуули шэрүүн.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН УЛААН:
Үглөөгүүр гараһан наран улаан,
Жалга соо хэбтэһэн үлгэн улаан,
Жаргалтай басаганай хасар
улаан.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН ХУРДАН:
Бууһаа гараһан тошо хурдан,
Бодолтой хүнэй һанаан хурдан,
Харан абахадга, нюдэн хурдан.
ДЭЛХЭЙН ГУРБАН ХАТУУ:
Дархнай дабтаһан булаг хатуу,
Хурдан мориной туруу хатуу,
Хадын хормойн харгы хатуу.

Үүрэй солдон

Залуу наһан-залитай үел: аржун һайхан ажабайдалаймнай зүрхэ сэдхэлэй мүнүүд, зүбшэжэ ёһотой зүйлнүүд

Архи—ами наһанай дайсан

“ТОЛГОЙ ТОНШОН ШҮДХЭРНҮҮДЭЙ” ҮГЭДЭ ОРОЖО...

Архи—ами наһанай дайсан гэшье наа, хүн зомнай тэрэнээ уугаад лэ байнал даа. Хараад үзэхэдэ, архигүйгоор ажал хэрэг бүтэдэггүй хаш. Хүдөөдэ ажаһуудаг үбгэд, хүгшэд түлөө залһаа, уһа саһаа, үбһэ хулһаа оорынгоо хүсөөр асаржа шадахагүй ха юм. Пенсээрэ нэгэ хэды хатуу хараа абажа нууһанаа, ажалай хаһа ерэхэдэнь, хүдөөгэй хүдэр шамбай бээтэй хүбүүдтэ тэрэнээ табижархиха. Онгохон соо шэнги “Сурхайн заабаряар, минии һанаагаар” гэдэгтэл, “Архийн заабаряар, минии һанаагаар” түлөөн, үбһэн газаашни өөһэдөө ерээд буушахал. Архи гэшнэ ямар хүсэтэй гэшнэб. Хүнэй түлөө ажаллахагүй, хүндэ барлаг болохогүй гэжэ хүн зоной хэды бэрхэ хүбүүд, басагад оролдожо, тэрэнэйнгээ түлөө саазалагдажа, сүлээгдэ эльгээгдээ **һээ.** Тэдэ зариманайнь бөөлүлдэгдэн хүсэл, оролдогмынь нэгэ багахан, хахад литрэй шэл соо байдаг “гал уһан” һандаргаажархёо. Хэды бэрхэ хүбүүдые барлаг болгон адана гэшнэб. Нэгэ час соошье хүнэй ажал архийн түлөө хээ наа, тэрэ саг соогоо барлаг лэ болоно ха юм.

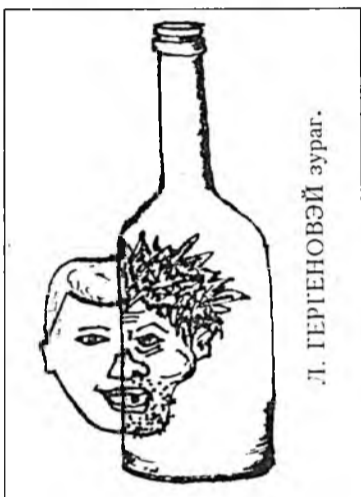
Зүгөөр баяр ёһололой, һайндэрэй үдэр архи уужа, сэнгэжэ, хүюу зугаатай болоно, сэдхэлэйнгээ байдал һайжаруулна гэслдаа. Тоолоод үзэхэдэ, тэрэ үдэрнүүдын

яһалал олон: хурим түрэ, һайндэр, айлшан, наадан, түрэнһэн үдэр, Африкые сүлөөлһэн үдэр...

Һайндэр һайндэрөөрөө, теэд ямаршье баярай ушараар архи уухадаа, ехэдүүлжэрхёо наа, тэрэ һайндэрөө гутаахаш. Халамгай аман хахархай аман хоёр адли, хүхиһэндөө һогтуугаар олон табые хэлэжэрхёод, үглөөдэрнын хүнэй энеэдэн наадан болохот. Энэһ юун бэ даа, харин тэрэ “толгойеш тоншоһон шүдхэрнүүдэй” үгэдэ орожо, гар хүлөө “хэрэгтэ” табижархёо наа, үглөөдэрнын һайн үгэ бэшэ харин ноодарга хүлээгты.

Хэды тэнэг аюулнууд архиһаа болоно гэшнэб, тоолоодшые яахамнайб. Булһанда мэдэжэ гэжэ һананаб. Ондоо тоонуудые хаража үзэе. Нэгэ шэл архи 12 мянгата. Бодоод үзэхэдэ, 12 мянган түхэригөөр 5 бүүлхэ хилээмэ абажа, хоёр-гурбан үдэр эдихэдэ хүрэхэ, 2 килограмм саахар, 1 литр ургамалай тоһо, 1 килограмм печени, 5 килограмм капуста, 1,5 килограмм яблока 12 мянган түхэригөөр абажа болохо. Үшөө тийхэдэ үхибүүдэй һуралсалдань 12 хуудһатай 60 дэбтэр абаха аргатай байнат. Заримдаа уухадаа нэгые бэшэ, харин хэдэн шэл архи абажа уужархинат.

Архиһаа боложо хэрэлдэн, наһалдаан, аласалдан болоно. Хотынхид наа, тэрэнээ

Л. ПЕРГЕНОВЭЙ зураг.

уужархёод, милицидэ баригдажа, тэлэрүүлдэг газарта хаагдашана. Эндэ орохо болоо наа, ехэ гү, али зааханаар ууһанһаа болохогүй, һогтуушуулые бариха түсэбэй дүүрэхэгүй байгаа наа, үнэр гутаал наан, абаад ябашаха.

Тэндэ 1 час соошье гү, али нэгэ һүнишье һуугаа наа, 101200 түхэриг түлэхэт. Тийхэдэ “Баргажан” зочид буудалай хоёр хүнэй байха номер нэгэ сүүдхэ соо 66 мянгата, “Байгал” соо 100 мянгата. Энэ нэгэ хэды тоонуудаар хараад үзэхэдэ, архийн зэмэ нимэл даа. Нээрээшье, элүүр наа, хэды һайн юумэ бүтээхэ аргатай байгааба. Тоо бүхэн дээрнэ тогтоод, бодожо үзэхыетнай дурадханаб.

Л. ПЕРГЕНОВ.

ШҮЛЭГШЭ БАСАГАН

Наталья Хаданова Бурядай гүрэнэй университедэй хэлэ бэшэй факультедэй 3-дахи курсда һурана. Эхилэн бэшэжэ байһан шүлэгшэ. Гол түлөө ород хэлэн дээрэ бэшэдэг. Богони шүлэгүүд соомь иимэ мүнүүд бии:

*Һүниш харанхыда ялабхина гал,
Тедг тэндэ намайе хүн
Лаб хүлээн гэжэ
Хаанаһа мэдэхэбиб?*

*Шимни ябашоош.
Бусалтагүйгоор ошобол хаш.*

Наталья Хадановада һуралсалдань, шүлэг бэшэлгэдэнь амжалта хүсөө!

В. ВАНЧИКОВ.
Авторай фото.

АНХАРАГТЫ!

Удаадахи “Үүрэй солбоной” дугаарта Улаан-Үдэ хотын ветерологическа үбшэ аргадаг анонимна түбэй мэргэжэлтэд манай корреспондент Е. ЦЫБЕНОВАГАЙ асуудалнуудта харюусаха.

Мүнөө үедэ эгээ түргөөр, үргэнөөр дэлгэржэ байһан халдабарита үбшэнүүд тухай хөөрөлдөөн болсо.

Шэлдэг яряан

ГАНСА БУРЯАДААР ХӨӨРЭЛДЭЭ

Нэгэтэ хоёр нүхэд уулзаад, ганса буряадаар хөөрөлдэе гэжэ хэлсэбэд. Тийгээд нэгэниинь анекдот хөөрөбэ.

—Зай, шагна. Нэгэтэ Даша Дамба хоёр хүдөөһөө хото ерэбэ ха. Дамбань Дашадаа хэлэбэ:

—Даша, хото ерээ хадаа ганса ородоор хөөрөлдэе.

—Хотын болохоёо һанаа наа, тийгээл,—гэбэ нүгөөдэнь. Нэгэ хэды болоод, столово соо һуужа байтараа, Дамбынгаа дэгэлэй пезшэн дээрэ унаад, шатажа байхые хараһан Дашань хэлэбэ:

—Дамба, у тебя куртка горит. - Тэрэнь абяагүй. Утаанай ехэдэхэдэ, Дашань дахиад хэлэбэ:

—Дамба, у тебя куртка горит.

Теэд нүгөөдэнь урдаһаань энеэбхилээд, хоолоо абяагүй барижа һууна. Тэсэжэ ядаһан нүхэрынь:

—Дамба, Дамба, дэгэлшни шатажа байна,—гэжэ буряадаараа хэлэбэ.

—Ай, халаг. Теэд юундэ урид хэлэнэгүйбши?—гээд, нүхэ гаратараа шатаһан дэгэлээ унтараажан ороо һэн.

Нюдэнһөө уһа гаратараа энеэлдэн нүхэднай иимэ ушарта орохогүйн тула ганса буряадаар хөөрөлдэе гэжэ хэлсэбэд.

—Зай, нүхэр, хүлисэ, лимбэнүүдые оложо, “Байгал” зочид буудал соо нэгэ һүни үнгэргэхэмнай гү?

—Тийгээл. Теэд тэрэ “лимбэ” гээшшн хэд бэ, юун бэ?

—Бээ наймаалдаг эхэнэрнүүд, яагааба даа.

—Аа, тийгээ наа, “оёрой бодото гэшүүндэ” үмдэхэ туламуудые абаха хэрэгтэй, элдэб үбшэ халдаахадаа болохобди.

—Хүлисыш, ойлгоогүйб.

—Теэд тэрэ тийбэнүүдээршни унтахада, презерватив хэрэгтэй ха юм.

—Одоол ойлгооб. Тийгээ наа, эдихэ ууха юумэ абаад, тэдэнээ

бэдэрэбди. Гоёл һүни болохоёо байна хаш, садатараа шэрэгдэхэб.

—Хэндэ шэрэгдэхэеэ һанаа хүмши? Улаан малгайтанда гү?

—Хэндэшые шэрэгдэхэеэ байнагүйб, “тащиться” гэнэб.

—Һа-Һа. Горхо харангүй, гуталаа бү тайла, хухаржа болохош.

—Энэ би яахадаа хухарха хүнбиб?

—Юу ойлгожо ядаа хүмши, “вдруг обломишься” гэнэ бэшэ гүб? - Хоёр нүхэднай иигээд лэ хэдэн удаа бэе бээ ойлгожо ядаһандаа тараа һэн.

ГЭК-тэ ОШООД “ГЭЭГДЭҺЭН”

Бадмын амаргүй гоё зүүдэ хаража хэбтэтэрнын, үүдэнэй хонхо бүхы гэрээрн дүүрэн ханхинашаба. Арай шамай гэжэ нүдөө хахалһаар ошожо үүдэ нээхэдэнь, дээдэ һургуулида һурадаг Баир ахын анда нүхэр ерээд байба.

—Сайн, Баиршни хаана ошооб? Ехэ хэрэгтэй ерээ һэмби,— гэжэ тэрэ нүхэрын асууба.

—ГЭК-тээ,—гэжэ һажанги хоолойгоор Бадма хэлэбэ.

—Хэзээ?

—Үглөөнэй 8 сагта.

—Ай, халаг. Яагаад, баарһаншни иимэ түргэн ябашаба гэшэб?

—Хэдэн үдэр соо унтаха нойргүй бэлдэе һэн,—гэжэ эһһээлээд, саашаа унтахаяа ябашаба. Үглөөдэрнын Баирые таниха хүнүүд хараад гайхалдаба, теэд юун болоһые Баир огто мэдээгүй. Юуб гэхэдэ, Баирай нүхэр тэрэниие “ГЭК-тээ” ошоо гэхэдэнь, “гээгдэ” (наһа бараа), хэдэн үдэр унтаха нойргүй бэлдэжэ, өөртөө гар хүрөө гэжэ ойлгоод, иимэ зугаа нүхэдтөө тараһан байгаа.

“Шандаган”

“Охор сүүл”—манай айлын

Һара дээрэ анхатүрүүнүн ошоһон юм гү, али нохой ошоһон юм гү?

—Арааха ошоһон гэжэ манай хүгшэн эжы яридаг шуу даа.

Сууга хүнүүд амияа табижа агһанцаа зааболһоо гайхамшагта үгэ хэлэдэг байна.

А. С. Грибосодов:

—Хүшгөө хаа!

Эдвард Грин:

—Энэ гоё аялга хэн нааданаб?

Ю. Цэдэнбал:

—Ну, погоди!!!

“Ном болон юртэмсэе хараха сонио” гэжэ хэлэжэ байгаад, Горький уншана.

Энэниинь шагнажа һууһанһа гүбэй:

—Хөөрхы, соорхой номтойл хүн байна даа,— гэбэ.

"ХҮН БҮХЭНДЭ - ӨӨРЫНХИИЕНЬ..."

Жэл ошохо бүри хотын гээдэ, мүн бусадшые бургуулинуудай элдэб мэргэжэлтэдые бэлдэжэ гаргаганы мэдээжэ.

Иигээд лэ жаргалтай оюутан зүүдэндэ харадаг нагшн "хатнаханаа" абажа, наһанайнгаа үшөө нэгэ габаа габажа гарана. Тээд эдэ залуу, эгээл хүсэндөө ябан зоной саашанхи хуби заяаниинь ямарар бүтэнэ гэшэб? Элдэбээр. Илангаяа энэ дэлгүүрэй түргэн харилсаанай үедэ олонхон зон ажал дээрээ хэрэггүйдэ тоологдожо, гологдожо хаяулна. Залуу мэргэжэлтэднээшье байха, бүхи наһаараа ажал хэжэ ябан аад, штат хороолгын хамуур доро орошонон, үгышые наа, захиргаанай амаралтага гаранхай зон хэды олон гэшэб! Тээд залуушуулдаа бусая.

"Хэр байнаш, гээдэ бургуули дүүргэгшэ?" гэхэн асуулдаа үгтэхэн харюунууд:

САША Б., ВСТГУ дүүргэгшэ:

- Би мэргэжэлээрэ инженер гэжэ тоологдогдоби. Харин мүнөө наймаа хэнэб. Намае олон хүн дэмжэхэ байха, юундэб гэжэ, гансал инженерэй салынгаар холо ошохогүйш. Хажуугаарнь, гэр бүлэ гэжэ байха гүб даа. Зарим нэгэн "наймаан найман хүлтэй" гэхэ байха, тээд би эдэ зонтой арасалдахагүйб. Хүн бүхэндэ - өөрынхиинь гэсэгшэ гү?

БЭЛИГМА Н., БГСХА дүүргэгшэ:

- Минин мэргэжэл - экономист. Гэбэшые, би мүнөө хүдөөгэй бургуулида экономика заанаб. Мэргэжэлээрэ ажал олонгүй, багша болоо хүм. Ямар хүн намда хард гээд, бууриа үгөөд орхибо гэшэб? Харин найн тоумые хэрэгтэй юумэнтэйинь нийта холбоотойгоор ябуулхада, аадуу болохогүй гэжэ наһанаб.

ЭРДЭМ М., БГСХА дүүргэгшэ:

- Би зоотехник гэхэн мэргэжэлдэ хураһан байнаб. Тээд минин наһаада, хүдөө ажахыда хабаатай мэргэжэлтэй хүндэ мүнөө эгээ хүшэр саг

ерээ. Юундэб гэхэдэ, хаа хаанагүй колхоз, совхозууднай хандаржа, байһан зоориеэ гараажа, үхэр малаа үгы хэжэ, "намжархан" байдалда оронхойнууд. Өөр тухайгаа хэлэбэл, нимэ. Түрэн тоонго нотагтаа түлөөһэ салин абангүй хүдэлжэ байнаб.

АЮНА Р., ВСТАКИ дүүргэгшэ:

- "Үсэгдээрэй" оюутанай ажабайдал орооног гэхэ байнаб. Сагнай хубилаа ха юмдаа. Манай урда оидоохон эрилтэнүүд табигдана. Залуу мэргэжэлтэндэ ажалда орохо гэши нилээд бэрхэтэй хэрэг. Эндэ элдэб аргууд хэрэглэгдэнэ, ехэнхидэ залуу хүбүүд, басагад танил талаараал ажалда ороно. Хэды тиигэбэшые, дүй дүрнэлэнь багадана. Хажуугаарнь, дээдэ бургуулида "гимнэсгээр" эрдэм шудалжа гараа наа, найн ажалтай болохо гэжэ найдаһанайшые хэрэг үгы. Би өөрөө информационно маркетинг үзэжэ гарааб, мүнөө энэл мэргэжэлээрэ хүдэлнэб. Магад, минин лэ талаантай хүн байжа болооб.

БГУ-гай 5-дахи курсын оюутан ГАЛИНА МИХАЙЛОВА хөөрэддоо хэбэ.

"ЕЛЭН ХАРАХАН ҮНЬЕШНИ НАНАН СЭДЬХЭН ЯВАХАЛБИ..."

"Сибирячка" салоной 1-дэхи классай мастер парикмахер Лариса Владимировна Акимкинойтай мүнөө үеин причёсконууд тухай угаахан хоорлдэжэ, богонихон тобиолол хэбэбди.

- Мүнөө үнээс улаан модоной, алишые наа улаабтар үнгэтэй, шара шэрээр заабол шэрдэһэн байхадаа, гоёр харагдана. 60-аад оноор суутай байһан "Битлз" бүлэмэй дуушадай причёско залуу хүбүүдтэ таараха. Гадна богонихон үнээс фенээр оодонь болгоһон причёско залуу басагадта дурагдахаар, "филировка" стражкэ гэжэ нэртэй. Олонхид "каре" причёсконой ха юм. Үнэйингөө үзүүрнүүдые зосоошонь, нэгэ бага хотируулан буржылаагад, лагаар барюулбал, гоёр харагдаха. Намбайгаа гээшэнь боххоо хэрэггүй.

Ута үнэтэй басагад үнээс гээшэнь суглуулжа, буулан хэжэ аргатай (түбэй телевидениин "Поле чудес" нааданай шаш барюулдаг ута үнэтэй басагад тиимэ причёсконой (корр. ажалалта), үгышые наа, элдэб янсаар, наришхан гээгэнүүдые гүрэжэ, причёскоё хубилгажа болохо.

Лариса Владимировна элдэб үнгэтэ номуудые ургамни

табижа, причёсконууд тухай хоорэжэ үгөө. Юунһээ эхилхэ, хайшан гээд абахаб, мүнөө үеин причёсконуудые зурагаар, схемээр харуулан һонирхолтой номууд парикмахернуудта байдаг ха юм. Харин юрын магазинуудта, киоскниудта худалдагддаггүй, түб хотонууднаа эльгэгдэгэ байна. Тиимэ номтой, журналтай болоо наа, гэртэхинэйнгээ үнэ абажа туршахаар лэ хаи.

Ном, журналнуудынь хараад, мэдээжэ дууцаг Софья Ротару, Татьяна Овсиенко шэнги причёсконуудые парикмахернууд хэжэ аргатай байна. "Розыгрыш" гэжэ киногой героинууд шэнги причёсконуудые эршүүлдэ дурагдана. Тээд мүнөө заншалта байһан хүбүүдэй причёсконууд баһал бараг бэшэ гү? Яахаб, буржагар, сэхэ, ута, богони - элдэб үнэ сээр, ялангалсажа байгаал наа, гоё бибуу.

Е. ЦЫБЖИТОВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: иимэ причёсконуудые "Сибирячка" дурагдана.

Ододой ажабайдалһаа

НАЛАНА, НИЛЭНЭ...

40 наһатай Голливудай одон Кевин Костнер Синди Ламганһаа һалаба. Гэбэшые тэрэ гажарнагүй. (Фотомодель Эйжи Эверхартай [25 наһатай] ханиланхай.

Сууга Элизабет Тейлор долоодохи нүхэринь байһан Ларри Фортезкинээ һалаба. Тийхэ үедөө бидэ ойро зуура ами аминдаа байха гэжэ нийдэбди. Намда ехэ ундартайл байна. Ларри бидэ хоёр бэе бэеэ сэтгэжэ, бодомжоджо үзэхэ ёһотойбди гэжэ Э.Тейлор журналист-нуудта мэдүүлэб.

Элизабет Тейлор оорын парфюмериз фирмэтэй юм. "Хара субад" гэжэ нэртэй шэнэ духи зохиожэ, гэрнэй рекламада аяар 12 миллион доллар гарганаһань. Америкын нэгэшые томо магазин энэ эд бараалһн захибагүй. Тиймэһээ энэ духи худалдаанда табигдахаяа болибо.

1996 оной намар Голливудай хэдэ хэдэн одод үнөө нэгэ наһа нэмэхэнь. Кип Ривз - 32-гой, Дили Томлин - 59-тэй, Чарли Шин - 31-тэй, Ракулэ Уэлч - 54-тэй, Шон Коппери - 66-тай, Роберт Рэдфорд - 59-тэй, Патрик Суэйзи - 42-гой болохонь.

ОДОДОЙ БАГА НЮУСАНУУД

Үни удаан саг соо сээр байһан, залуу шэг шарайтай байһан тула киногой одод оор оорин аргаар тэмсэдэг.

Жэнэнь, Демс Мур (32 наһатай) саг үргэлжэ минералыта уһан соо шунгадаг байна. Аркаизаста, аяар 3000 модоной зайда оршодог арһан булагһаа уһынь асардаг юм.

Микки Руркин инаг Керри Отис (26 наһатай) субад шулуу үдгэлөөд, эм болгон хэрэглэдэг. Энээнэй аргаар шуртахки уршалаануудһаа нэргылжэ болохо гээд үнэн зүрхэһөө эгнэгдэг.

"Магнум" гэхэн телесериалай гол героин ролниэ гүйсэдхэһэн Том Селлек (49-тэй) авокадо үрэ жэмэсэй шэднтэ хүсэндэ үнэһнэдэг. Тэрэньне шуртаа баг болгон түрхижэ, шодонэй уршалаануудһаа, мүн бэлсэжэ гарһаниие үгы хэдэг байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: сууга топ-модель Клаудиа Шиффер.

"Өөрөө эдээ бэлдэнхаар, эдээлэнгүй ябаһаниинь дээрэ" гэхэн

гаршагаа үргэлжэлүүлнэбди

болодог, шарагдадаг ха юм.

ШАНАҢАН ҮНДЭГЭН

Нэн түрүүн үндэгээс угааха шухала. Уһан соо тэрэнээ угаагаад, уксус соо дэбтээһэн даһаар аршахада, үндэгэнэй хальһан ялагар сагаан болодог. Үндэгэн шэнэ гү гэжэ элирүүлхээс наһабал, тэрэньне уһан соо хээд мэдэдэг. Хэрбээс оёртонь шэнгээд байгаа наа, үндэгэн найн шанартай гэжэ мэдэхээр. Нэгэ үзүүрнэй оодоо хоорон гараа наань, тэрэньне гансал шаража болохо. Харин үндэгэнэй оодоо хооробэлань, тэрэньне эдижэ болохогүй.

Шалһанайнгаа удаа үндэгээс бусалһан уһа руу хэжэ болоно. Урда тэрэн уһага даһалаа наатнай, үндэгэнэй хальһан соорохогүй. Уһанайнь хоёрдохидо бусалхада, 3 минута хүдэлгээд, үндэгээс абатгы. Тийгэхэдэтай сагааниинь

хатуу, шарань зоолон байха. Иимэ үндэгэ перец даһан хоёртой эдижэ юм. Тийхэдэ ногоон һонгино жэжээр хэршэжэ, тоһотой хилээмэн дээрэ хээд, үндэгэтэй эдихэдэ болоно. Энэ ушарта хара хилээмэн таатай байдаг гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Хэрбээс үндэгэн дээрэ горчица гү, али бутаруулан хрен, үгышые наа, хоёр редискэ үглөөтэй хоолдоо барихада, үнэһнэгты, энэһнээ шэднтэ эдээн үгы юм!

"САМСАТАЙ" ҮНДЭГЭН

Томохон кастриоль соо уһа бусалһан хойноо даһалаад, уксус гү, лимонно кислота (багаар) нэмэдэг. Ехэ болгоожо үндэгэнэйнгөө хальһа халажа, зосоохиинь уһа руу гоожуулдаг. Үндэгэнэй сагааниинь халуун уһантай уулзамсаараа, дары түргэн "шараяа" орбожорхидог (тиймэһээ "самсатай" гэжэ

нэрлэгдэнэ). 3 минутын туршада бусалһан хойноо үндэгээс тарелкэ дээрэ гаргадаг. Үндэгэн бүхэн доро наһананай салат хэжэ болохо. Дээрһээнь хэршэһэн ногоон һонгино, перец хэдэг.

ШУДХАГДАҢАН ҮНДЭГЭН

Шанагдаһан үндэгэ хурса хутагаар тэг дундуурнь хальһанайнь хэршэһэнбди (дүй дүрнэл хэрэгтэй). Хальһан соохиинь халбагаар гаргаха хэрэгтэй. Удаань жэжээр хэршэһэн һонгино тоһотой хубардаа дээрэ халаагаад, дээрһээнь үндэгээс хэжэ, даһна, перец, зоохэй, укроп нэмэдэг. Эдэ бүгэдые худхаад, хооргань үндэгэнүүдэйнгээ хальһан соо шудхадаг.

Нүүлээрнь хахэдые урбуулаад, хубардаа дээрэ алтан шэнги үнгэтэй болоторнь халаахат. Шанаһан хартаабхатай гү, али помидорой (үгэрсн) салаадтай табидат.

(Үргэлжэлэ. Эхиниинь сентябриин 26-най дугаарта).

ҮНДЭГЭН ТУХАЙ

"Хоёрдохил хилээмэн" гэжэ зоной дунда алдаршаһан хартаабхаар ямар эдээнэй эйһанүүдые бүтээхэ тухай брдахи "Үүрэй солбоон" урлаһандаа бэшээ бэлэйбди. Харин энэ удаа бидэ үндэгэн тухай хөөрөлдөхөбди.

Үндэгэн хадаа гэр бүлэтэй бэлэггүй залуушуулай эгээл эхээр хэрэгдэдэг эдээнэй эйһанүүдэй нэгэн. Үндэгээр эдэс хэжэ наһабал, ехэ бэлэдхэл хэрэгшэгүй. тэрэ тон түрпоор

олон асуудалнууд хүндөөр шийдхэгдэнэ, тибэшье нигүүлэхы сэдхэлэй хэрэгтэ олон зон хабаадаха, — гэж э найдуулгаяа Афганистанай дайнда хабаадаһан Республикын сэргэгшэдэй холбооной түрүүлэгшын орлогшо Ц. А. Пильчинов мэдүүлээ һэн.

Сентябриин 24-дэ хүшөөгэй барилга түлэг дунда бидэниие утаба. Гагналгын ажал тэндэ хэгдэжэ байна. Зарчнэ тосхоной ЖКХ 2-дохи УМС крантай машинаар хабтагайнууды бодхооно. Хажуугаарнь гарахадаа, заабол хара зула сэсэг обёорхот даа.

—1980-яад оной дайнай

ХАРА ЗУЛА СЭСЭГ— ХУБУУДЭЙ ДУРАСХААЛДА

Академическэ ород драмын театрай хажууда Афган дайнда хабаадаһан, тэндэ наһа бараһан хүбүүдтэ хүшөө бодхоогдохонь. Энэ ехэ байлдаанда Буряад ороной 25 хүбүүд наһа бараһан, үшөө хоёрын мүнөө болотор одоогүй, үгы болоһон гэжэ түрэлхидтэнь дуулагдаһан юм.

Жэл бүри заншалта ёһоор сентябриин 24-дэ Афган дайнда хабаадаһан хүбүүд сугларжа, дайнда сугтаа ябаһан, тэндэ ами наһаяа алдаһан хани хүхэдөө хүндэлэн, дурсалгын үдэр тэмдэглэдэг юм. "Афган" хүбүүд баригдажа байһан хара зула сэсэгэй хүшөөгэй хажууда сугларжа, хани хүхэдөө дурсаба. "Байлдаанда ошоһон нүхэдтөө" гэжэ нэрэгэй хүшөө бодхоого гэжэ эгээ түрүүн эдэнэрлэ үүсхэл гаргаһан юм. Гадна Александр Степанович Коренев хүтэлбэрлэгшэтэй Буряадай промышленигуудай ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбоон энэ барилгада ехэ туһаламжа үзүүлээ. Тиихэдэ "Улаан-Удын нарин сэмбын мануфактура",

судна бүтээлгын завод, "Тимлюйцемент", АО "Бурятэнерго", "Разноопторг" гэхэн, мүн бусадшые предприятия, эмхи зургаанууд мүнгэнэй, барилгын материал, машинын талаар туһаламжа үзүүлээ. Буряад Республикын Правительствоо 50 миллион түхэриг мүнгэ, хотын захиргаан 25 миллион мүнгэ энэ барилгада һомолхо гэжэ хэлсэгдэһэн байна. Тэрэнэйнь 20 миллион мүнгэн барилгын счэдто оруулагдаһанхай.

—Сэрэгэй албанда татагдаад, холо, хари гүрэндэ дайнда ябаха гэшэ хүндэ. Тэндэ наһа барахадашье, хэндэшые найшаалтай бэшэ. Тибэшье манай Буряад ороной хүбүүд айжа, зугадажа ябаагүй, эрэлхэг зоригтойгоор дайнда хабаадалсаа юм. һайн зантай, гэр бүлэдөө дуратай хүбүүд мүнөө маанадайнгаа дунда ябаха байгаал даа. Тэдэнэйнгээ дурасхаалда бидэ энэ хүшөө бодхоого ёһотойбди. Мүнгэнэй талаар дуталдажа, барилгын

шэрүүн хаһа... Гэрлээ холо албаяа дүүргэжэ ябаһан хүбүүдэйнгээ түлөө хүн бүхэн һанаагаа зобоно. Түрэлхид, нюотагархидайнь үдэр бүриин хүлээлгэ удашарна. Тийһээр "хара зула сэсэг" гэхэн самолет хари нюотагаа хүбүүдые асаржа эхилээ. Хуурсаг соо эльгээгдэһэн хүбүүднэй түрэл нюотагаа эржэ, хэтэ мүнхэдөө нойрсохо юм.

—Энээхэн халбарагүй хара зула сэсэг мэтэ, хүбүүднэй эгээ залуу наһандаа дайнда мордохон байна. Жаргалтай ерээдүйдэ этигэдэг һайхан һанаан бодолтой, һаял хүсэ орожо ябаһан хүбүүд байгаал даа. Хара зула сэсэгэй дүрэ зураг бүхы үеын зондо залуу халбарагүй наһан тухай ходоодоо һануулха бээ,— гэжэ хүшөөгэй автор Б. Б. Бадмацыренов хэлээ һэн.

Мүнгэнэй туһаламжа саг соонь үзүүлэгдэбэл, ержэ жэл энэ хүшөөгэй нээлгэ болохо юм.

Е. ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эрэлхэг сэргэнэд.

ДУНГУУДЫНЬ УРМАШУУЛНАГҮЙ

Улаан-Үдэ хотодо аймагуудай соёлой таһагыг даагдай ба хүүгэдэй хүгжэмэй хургуулинуудай болон искусствын хургуулинуудай хургуулинуудай хүтэлбэрлэгшэдэй республиканска семинар-зүблөөн һаяхан үнгэргэгдэбэ. Эндэ республиканска һуралсалай методическа түбэй директор В. И. Теплов үнгэрһэн һуралсалай жэлэй дүнгүүд тухай ба шэнэ жэлэй зорилгонууд тухай үгэ хэлэбэ. Һүүлээрнь Улаан-Үдэ хотын захиргаанай соёлой таһагыг даагша В. Ш. Цыренова, Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй хүгжэмэй хургуулинуудай директорнуудэй соведэй толгойлогшо С. Б. Грешилова, Хяагтын соёлой училищиин директор А. К. Филиппов, хореографическа училищиин директор Н. Б. Базаров, Гусиноозерск хотын хүүгэдэй хүгжэмэй училищиин директор Л. П. Халбазарова, Буряадай республиканска соёлой болон искусствын училищиин директор Л. В. Лоскутникова, Баргажанай аймагай соёлой таһагыг даагша М. А. Бадмажапова, Загарайн аймагай соёлой таһагыг даагша Ж. Д. Дашеева, Кабанскын аймагай соёлой таһагыг даагша С. М. Малыгина гэгшэд үгэ хэлэбэ. Эндэ хүгжэмэй училищинуудай ба хургуулинуудай болон аймагуудай соёлой таһагууд хүшэр байдалда ороод байһанынь, Правительствоын талаһаа соёлой таһагуудта мүнгэ һомолого, ажалшадай салин түлэгдэнгүй

гэхэ мэтэ ороё асуудалнууд тухай хэлсэбэ. Суглаанай һүүлээр 9-дхи хүүгэдэй искусствын хургуулида ба 3-дхи хүүгэдэй хүгжэмэй хургуулида ошожо, тус хургуулинуудай багшанарай коллективтэй ба хурагдаһан тэдэнэр танилсаа һэн.

Хүүгэдэй хүгжэмэй 6-дхи, 7-дохи ба 2-дохи хургуулинуудай семинарта хабаадагшад ошожо хараба. Тус хургуулинуудай ажабайдалтай танилсаад, нээмэл хэшээлүүдтэ тэдэ хабаадаа. Хүүгэдэй хүгжэмэй 2-дохи хургуулида түхэрэнь шэрээ эмхидхэгдэжэ, үхибүүдые хүмүүжүүлхэ ба хүгжэмэй эстетическэ талаар һуралсалай ябуулха тухай шухала асуудал табигдаба. Семинар-зүблөөндэ хабаадагшад түхэрэнь шэрээ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Тийн семинар-зүблөөнэй дүнгүүд согсологдоо. Ехэ олон ороё асуудалнууд шийдхэгдэжүй байна гэжэ онсологдоо. Залуу мэргэжэлтэд муу бэлэд хэлтэй. Соёлой министрствын эрдэмэй-шэнжэлгын түб муугаар ажалаа ябуула. Харагшад театруудта, соёлой байшангуудта хайшан гэжэ олошоруулха бусадшые асуудалнуудта анхарал хандуулагдаба. Эдэ асуудалнууды гүйсэд шийдхэхын тула нэгэл шалтагаан байна. Тэрэнь мүнэгүйдэлгэ болоно.

Борис БАЛДАНОВ,

БГУ-гай II курсын оюутан.

МОДО ҺУУЛГАЖА ЭХИЛБЭ

Яруунын аймагай ойн ажахын хүдэлмэришэдтэ эдэ үдэрнүүдтэ туха сүлөөгүй сагын хүрэгжэ ерэнхэй. Мүнөө эдэнэр алтан намарай үедэ Тужын ойн ажахын хүбшэ тайгада залуу модонуудыг хуулгажа эхилэнхэй.

Дурсагдаша ажахын 30 гектар талмай дээрэ нарһанай сагдуулнууд хуулгагдаһан байна. Эдэ үдэрнүүдтэ хүбшэдэ сүлөө болоһон газарта модо хуулгажа хүдэлмэри үргэлжлүүлэгдэхэ юм.

Аймаг дотор бүхыдөө 80 гектарай талмай дээрэ залуу модон хуулгагдахаар хараалагдана. Энэ хүдэлмэринь алтан намарай үдэрнүүдтэ хуулгагдажа дүүрэхээр хараалагданхай.

Э. БУДАЕВ.

Сагай уларил

ШУБУУДАЙ НИИДЭХЭ ХАҺА

Байгша оной сентябриин үнгэрһэн хэдэн хоногой туршада республика дотор, мүн Улаан-Үдэ хотодо сэлмэг аад, наратай дулаан боложо, хаа хаанагүй хорхой шумуул хэргэшэбэ. Һүниндөө секундын 3-8 метр хүсэтэйгөөр, һулаханар хэбшээлһэн байгаа. Тиихэдэ үдэртөө 18-23, хойто аймагуудта 10-15 градус дулаан болоһон байха юм.

Сентябриин 26-да республикын баруун-урда зүгһөө һэрюун агаартай уларилай

хүрэгжэ ерэхэдэ, һүниндөө, үдэртөөшые зарим нюотагуудта хура бороо орожо, бэлшээрин болон таряалангай газарнуудта шийг нойто асарһан байха юм. Баруун зүгһөө һүниндөө секундын 5-10, үдэртөө 15-20 метр хүсэтэйгөөр һалхила, һүниндөө 4-9, үдэртөө 13-18 градус дулаан болохоор багсаагдана.

Сентябриин 28-29-нэй үдэрнүүдтэ һүниндөө 0-5 хүйтэн, хойто аймагуудаар 13 градус хүрэтэр хүйтэн болохо.

Энэмнай дулаан ороной далита жэгүүртэнэй нюотагаа бусаха хаһада, арад зоной хэлсэдэгэй ёһоор, шубуудай нюотагаа бусаха зада гэжэ нэрлэгдэдэг гэшэ бээ. Эдэ үдэрнүүдтэ баруун-хойто зүгһөө секундын 15-20 метр хүсэтэйгөөр һалхила, һүниндөө 1-6 градус хүйтэн, үдэртөө 4-9 градус дулаан болохоор багсаагдана.

Ц. ЖАЛСАНОВА,

Улаан-Үдын гидрометобсерваторийн таһагыг даагша.

Хайрата эхын, Россия Федерациян габьяата багша

СУНДАРОН
Цындыма Бухаевнагай
наһа бараһан ушараар Буряад Республикын Арадай Хурал, "Буряад үнэн" газетын коллектив Буряад Республикын Арадай Хуралай комитэдэй түрүүлэгшын орлогшо, "Буряад үнэн" газетын редколлектив гэшүүн Д. Д. Сундарондо, булэдынь түрэлхидтэнь, дутын хүнүүдтэ гүнзгий шанала гашуудалаа мэдүүлнэ.

1996 оной сентябриин 30-най үдэрэй 13 сагта Улаан-Үдэ хотын Тобольско үйасын 47-дохи гэрэй 51-дхи квартираһаа хүдөөлүүлэгдэхэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕКТИВ С. Д. РИПЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б. М. Ж. ЖИГЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р. Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентын ба Правительствоын аппарат), Д. Д. СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудыг даагшад: Г. Х. ДАШЕЕВА, Ц. Ц. ДОНДОГОЙ, С. Д. ОЧИНРОВ, Т. В. САМБЯЛОВА, В. И. ПИНТАЕВ (хэблэгэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4317. Хэблэлдэ гушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорайнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дхи номертойгоор бүрихэлдэ абтанхай. Заказ № 7858.

Редакцины телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариини - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: нийтын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонингын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинска - 3-42-19; Закамска - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.